תנ״ך · אחרונים · מצודת דוד · נביאים

מצודת דוד על מלאכי

רבי דוד אלטשולר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מצודת דוד על מלאכי

רבי דוד אלטשולר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מצודת-דוד-על-מלאכי/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פסוק א 4
פסוק ב 4
פסוק ג 4
פסוק ד 4
פסוק ה 4
פסוק ו 5
פסוק ז 5
פסוק ח 5
פסוק ט 5
פסוק י 5
פסוק יא 5
פסוק יב 6
פסוק יג 6
פסוק יד 6
פרק ב 7
פסוק א 7
פסוק ב 7
פסוק ג 7
פסוק ד 7
פסוק ה 7
פסוק ו 7
פסוק ז 8
פסוק ח 8
פסוק ט 8
פסוק י 8
פסוק יא 9
פסוק יב 9
פסוק יג 9
פסוק יד 9
פסוק טו 9
פסוק טז 10
פסוק יז 10
פרק ג 10
פסוק א 10
פסוק ב 11
פסוק ג 11
פסוק ד 11
פסוק ה 11
פסוק ו 12
פסוק ז 12
פסוק ח 12
פסוק ט 12
פסוק י 12
פסוק יא 13
פסוק יב 13
פסוק יג 13
פסוק יד 13
פסוק טו 13
פסוק טז 13
פסוק יז 14
פסוק יח 14
פסוק יט 14
פסוק כ 14
פסוק כא 14
פסוק כב 14
פסוק כג 15
פסוק כד 15

פרק א

פסוק א

ביד מלאכי. הנשלח ביד מלאכי:

פסוק ב

ואמרתם. ר"ל ואם תאמרו במה אהבת אותנו מפאת עצמינו כלומר עם כי עשית עמנו הרבה חסד אין זה מפאת אהבת עצמינו כ"א מפאת אהבת האבות והאמהות:

הלוא אח וגו'. כאומר ע"ז אשיב לכם הלוא אח עשו ליעקב מן האב ומן האם ויחס אחד להם עם האבות והאמהות ועכ"ז אהבתי את יעקב לבד:

פסוק ג

ואת עשו שנאתי. ואם היה מפאת אהבת האבות והאמהות לבדה היה לי לאהוב גם את עשו אבל האמת הוא שאהבתי אתכם גם מפאת עצמיכם בצרוף אהבתי לכם מפאת האבות והאמהות:

ואשים וגו'. עכשיו מפרש במה שנא את עשו ואמר ראו עתה כי שניכם גליתם ע"י נ"נ והנה אתם הלא שבתם לארציכם ואת יושבי שעיר אשים עוד שממה ונחלתו יהיה למדור לתנות המצויות במדבר:

פסוק ד

כי תאמר אדום. אם יאמרו מחריבי המקדש הנה עתה אנו רשים ודלים וארצנו חרבה אבל נשוב עוד ונבנה החרבות כי יאמרו אין זה בא מפאת שנאת ה' אותנו להיות החורבן מתמדת כי במקרה בא וכאשר בא כן תלך:

המה יבנו. ר"ל באמת המה יבנו החרבות וימשלו ממשל רב אבל בסוף הדבר אהרוס אני מכל וכל ולא תשובנה עוד לקדמותן:

וקראו להם. מהפלגת חרבונם יכירו הכל שמה' באה על שהרשיעו לו ויקרא להם גבול והעם אשר זעם את ה' ועד עולם יקראו כן כי לא תשוב עוד להתכונן:

פסוק ה

ועיניכם תראינה. בהפלגת חרבונה:

ואתם תאמרו וגו'. ר"ל כשתהיו מעל לגבול ישראל בזמן הגאולה העתידה אז תאמרו עתה יגדל ה' בעשות נפלאות מתמיד:

פסוק ו
בן יכבד. מוסב למעלה לומר הואיל וכן הוא שאני אוהב אתכם מפאת עצמיכם הלא דרך הבן לכבד אביו על כי אביו אהבו:

פסוק ז
ואמרתם. ואם תאמרו בדבר מה אנו מתעבים ומטנפים קרבנך:
באמרכם. ר"ל אשיב לכם במה שאתם אומרים שלחן ה' והוא המזבח שמסדרים עליו הקרבן לגבוה הוא נבזה כי נזרק עליו הדם ונקטר עליו החלב שנפשו של אדם קצה בהם:

פסוק ח
וכי תגישון. ובעבור זה גם כי תגישון עור לזבוח אין רע בעיניכם הואיל והמזבח הוא מבוזה בעיניכם וכאומר הנה בזה אתם מתעבים קרבני וזהו בזיון שמי:
הקריבהו. בחון אתה הדבר והקרב מאחת מאלה לדורון לפחתך האם יהיה מרוצה לך בזה הדורון להעביר ממך אשמתך אשר פשעת למולו או אם ישא פניך לכבדך בעבור מתן כזה אם תביא לו מבלי הקדמת פשע:
אמר ה'. ר"ל כן אמר ה':

פסוק ט
ועתה חלו נא. עשו בחינה והעתירו בעדינו אל ה' אם יחנן אותנו בעבור תפלתכ' הלא המאר' המשתלחת באה היא בעבורכ' וכי מחמתכ' ישא לנו פנים הלא אין קטגור נעשה סנגור:

פסוק י
מי גם בכם. הלואי ימצא מי גם בכם ויסגור דלתי בית המקדש שלא יבוא מי שמה לרמוס חצר:
ולא תאירו. לא תבעירו אש על מזבחי בחנם:
אין לי חפץ בכם. לבוא להראות לפני בבית המקדש והיה אם כן מהראוי לסגור דלתות בית המקדש:
לא ארצה. לא אקבלם מידכם ברצון וכאומר ולמה א"כ תבעירו אש על מזבחי בחנם:

פסוק יא
כי ממזרח שמש. אשר ממקום זריחת השמש עד מקום שקיעתו גדול שמי בין העכו"ם כי כולם מודים בו יתברך שהוא הסיבה הראשונה המשפעת בכולם רק איזה מהם יחשבו שהנהגת העולם השפל בא הכל ממערכת השמים:

ובכל מקום מוקטר מגש לשמי. ת"ל מה שהעובדי עכו"ם מקטירים למערכת השמים להתרצות לפניהם כוונתם הוא שבזה יכבדו ויעבדו את סבתם הראשונה ובזה באמת יטעו כי לא נגה עליהם אור התורה והנבואה:

ומנחה טהורה. ומה שמביאים לקרבן ותשורה היא טהורה ונקיה לפי דעתם הנראה בעיניהם:

כי גדול שמי בגוים. ולכן לפי טעותם יקריבו למערכות השמים מנחה טהורה:

פסוק יב

ואתם. אבל אתם מחללים את ה' במה שאתם אומרים שלחן ה' והוא המזבח מתועב הוא על כי נזרק עליו הדם ונקטר עליו החלב דברים שנפש האדם קצה בהם ובעבור זה תקריבו גם בעלי מומין כמ"ש למעלה:

וניבו. ר"ל ניב אמרי המזבח השגור בפיכם לדבר בו הוא לומר הנה מאכלו ההושם עליו הוא נבזה ומתועב והוא כפל ענין בע"ש:

פסוק יג

ואמרתם הנה מתלאה. ר"ל כאשר תביאו לקרבן כבש כחוש ורז תכחשו לומר הנה נעשיתי נלאה ועיף ממשא הכבש שנשאתי על כתפי כי הוא שמן ובעל בשר ודבריכם המה למפח נפש למקום ב"ה כי תעיזו לשקר לפניו:

והפחתם אותו. הוא תקון סופרים והראוי אותי ובלא תקון יאמר שאמר הנה איננו בעל בשר וכבד במשא כי הוא כחוש וקל במשא עד שתוכלו לנדנדו בהפחת רוח הפה והוא ענין גוזמא:

והבאתם. גם אתם מביאים לפני קרבן גזול ופסח וחולה:

והבאתם את המנחה. ר"ל הואיל ומאחת מאלה תביאו את הקרבן והתשורה וכי אקבלה ברצון מידכם:

פסוק יד

וארור נוכל. ארור המערים לומר שאין בידו יותר מובחר להקרבה ממה שהביא אבל באמת יש בעדרו זכר מובחר וטוב הראוי לעולה:

ונודר. והוא מנדר וזובח לה' שה נשחת וכחוש:

כי מלך גדול אני. ומהראוי א"כ להקריב לפני מן המובחר:

ושמי נורא בגוים. כל העכו"ם יראים מלפני:

פרק ב

פסוק א
ועתה אליכם. אליכם הכהנים אצוה המצוה הזאת לבל תקבלו קרבן נשחת וכחוש:

פסוק ב
לתת כבוד לשמי. לבל לחללו בקרבן שאין ראוי לי:
ושלחתי בכם. בכהנים ובהעם:
וארותי את ברכותיכם. ר"ל את הברכה שברכתי אתכם מעת הוסד היכל ה' כמ"ש בחגי אהפך לקללה:
וגם ארותיה. ר"ל גם המארה המשמשת עתה איננה במקרה כי אני ארותיה כי אינכם שמים על לב להזהר בכבודי:

פסוק ג
הנני גוער לכם. בעבורכם אגער את הזרע לבל תצמח:
וזריתי. אפזר זבל על פניכם וחוזר ומפרש זבל מהבהמות שאתם מקריבים לפני שהוא הדבר היותר נמאס בבהמה אותו אפזר לבזות אתכם בו כדרך שאתם מבזים שמי:
ונשא. העון הזה שבידכם ישא אתכם אל הבזיון הזה:

פסוק ד
וידעתם. דעו לכם אשר שלחתי אליכם המצוה הזאת להיות נזהרים בכבודי הוא למען תקבלו גמול טוב להיות מתקיים הברית אשר כרתי עם שבט לוי ר"ל עם אהרן ראש השבט כי עמו כרתי הברית להיות הכהונה לו ולזרעו אחריו:

פסוק ה
בריתי היתה אתו. הברית שהיתה לי עמו הוסיפה לו החיים והשלום:
ואתנם לו מורא ויירא. ר"ל את אלה נתתים לו בעבור המורא שהיה בלבו ויירא מפני וכפל המלות לחוזק הענין:
נחת הוא. היה מתפחד ונרעד:

פסוק ו
תורת. למד תורה עם העם ולא נטה מדרך האמת:
ועולה וגו'. כפל הדבר במ"ש:
הלך אתי. ר"ל בעבור מצותי היה רודף לעשות שלום בין הבריות ולהדריכם בדרך מישור:
ורבים. ע"י תוכחותיו השיב בני אדם מרובים לכל יעשו העון אשר חשבו לעשות:

פסוק ז

כי שפתי כהן. ר"ל הנה כל זה ראוי לכל כהן כי שפתי כהן ראוים שישמרו את הדעת לדבר בם והראוי הוא שכל בני ישראל יבקשו תורה מפיהו ושהוא ילמדם:

כי מלאך. כי הוא שלוחו של מקום להורותם הדרך הישר וכמ"ש וללוי אמר וגו' יורו משפטיך ליעקב (דברים ל"ג:י'):

פסוק ח

ואתם סרתם מן הירך. ר"ל מן הדרך הנזכר הראוי אל הכהנים:

הכשלתם. לא די שלא השיבותם מעון אלא שעוד הכשלתם רבים בדיני התורה:

שחתם ברית הלוי. מה שכרתי ברית עם אהרן ראש שבט הלוי לשרת בשמי ולכבדני הנה אתם שחתם אותו כי בזיתם אותו:

פסוק ט

וגם אני. ר"ל גם אני אשחית הברית כי אתן אתכם נבזים ושפלים בעיני העם וזהו הפוך החיים והשלום כי חיי הבזיון לאדם נכבד לא יקרא חיים ואין שלום בנפשו:

כפי. כשיעור העון אשר אינכם וגו' כשיעור הזה יהיה לכם בזיון ושפלות:

ונושאים פנים בתורה. נושאים פנים לעשירי העם להחניפם במשפטי התורה ומטים הדין:

פסוק י

הלוא אב אחד לכולנו. עתה חזר להוכיחם עוד בדבר אחר שבה הוא סבה שלא יתרצה ה' בקרבנותיה' והוא הבגידה שבגדו בנשותיהם הכשרות כאשר יאמר בענין ופתח ואמר הלא אב אחד לכלנו כי כלנו בני אדם הראשון אנחנו ויש לנו קירבה מפאת הגוף והלא אל אחד בראנו ר"ל הלא נפשות הישרים אצולות מאתו ממקור מחצבת הקדש ויש א"כ לנו קורבה מפאת הנפש:

מדוע. ר"ל ובהיות כן מדוע נבגד איש באחיו ר"ל באשתו שיש לו אחוה עמה מפאת הגוף ומפאת הנפש כי כשעלו מן הגולה שזפתן השמש ונשחרו ונמאסו בעיני בעליהן ונשאו עליהן נשים נכריות והוכיחם הנביא על זה ואמר מדוע נבגד בהן לחלל עוד בהבגידה ההיא את ברית אלהינו כי התורה אסרה זאת הדבר הזה קבלנו בברית בכללות כל דברי התורה:

פסוק יא

בגדה יהודה. הנה יהודה עשה דבר בגידה והתועבה נעשתה בישראל בהיותו יושב בתוך עמו כי עם היה נפרד מישראל ללכת לעם אחר ולקחת שם אשה לא היה המעשה רע כ"כ כמו שהוא בתוך עמו ונושא עכו"ם:

ובירושלים. ר"ל ועוד הוסיפו אשמה לעשות זאת בירושלי' עיר הקדש:

כי חלל יהודה קדש ה'. ר"ל כי חלל את עצמו שהיה קדש לה' ועתה נתחלל במה שאהב ונשא בת עכו"ם:

פסוק יב

אשר יעשנה. הדבר הזאת:

ער ועונה מאהלי יעקב. שלא יהיה לו באהלי יעקב הם בתי מדרשות שם לא יהיה לו לא ער ולא עונה ער הוא תלמיד המעורר לשאול לרבו ספקותיו ועונה הוא חכם ועונה ומשיב על שאלות הספקות:

ומגיש מנחה. רצה לומר ואם העושה זאת הוא כהן יכרת מזרעו מי המקריב קרבנות לפני המקום:

פסוק יג

וזאת שנית תעש. רצה לומר מלבד הבזיון שעשיתם למזבח לקראו שלחן מגואל ונבזה שהוא סיבה למאס בקרבנותיכ' תוסיפו לעשות עוד דבר שנית בבזיון המזבח במה שעל ידיכם מכסה דמעה את מזבח ה' והדמעה בא מבכי ואנקה לפי שלפעמים יזלו דמעה משמחת השחוק וכדומה לכן אמר שהדמעה באה היא מבכי ואנקה מה שהנשים עומדות סביב למזבח ובוכות על עלבונן:

מאין עוד. מבלי אין עוד מצוא צד זכות לשאפנה אל המנחה שאתם מקריבים על המזבח ולקחת מידכם דבר מה ברצון:

פסוק יד

ואמרתם. ואם תאמרו על מה יצא הקצף כי תכחשו לומר שמצאתם בהן ערות דבר:

על כי ה'. ר"ל ע"ז אשיב לכם שזהו על כי ה' הוא לעד בינך ובין אשתך שנשאת בימי נעוריך אשר אתה לבדך בגדת בה אבל היא מתחברת לך והיא אשת בריתך כי מקיימת הברית שכרת עמה להיות לך לאשה כי אינה פונה אל מול הזרים ואין האמת אתך:

פסוק טו

ולא אחד עשה. ר"ל ואם תשיבו לומר וכי אברהם הקרוי אחד כמ"ש אחד היה אברהם (יחזקאל ל"ג) וכי הוא לא עשה כזאת הלא גם הוא נשא הגר המצרית על שרה אשתו:

ושאר רוח לו. אף כי היה לו יתרון רוח חכמה ויראת ה' ומעלה נפלאה:
ומה האחד מבקש. רצה לומר על זה אשיב לכם ומה היה הזה האחד מבקש בעשות זאת וכי עשה זאת למלאות תאותו הלא הכוונה היה להוליד זרע קדוש ירא אלהים משרה אשתו וכמו שאמר' היא אולי אבנה ממנה (בראשית י'):
ונשמרתם. לכן תהיו נשמרים ברצונכם לכבשו בחזקה:
ובאשת נעוריך אל יבגוד. ר"ל הטו הרצון לאהבת אשת נעוריך:

פסוק טז

כי שנא שלח. אם שנאת אותה עד שלא תוכל להטות רצונך אל האהבה שלח אותה וגרשה ותנשא לאחר אשר תמצא חן בעיניו:
וכסה וגו'. ר"ל או יכסה החמס על לבושו ממעל כלומר לא יסתיר החמס תחת לבושו שתהא אשתו יושבת תחתיו ולבו בל עמה אלא יגלה החמס והשנאה ויגרשנה או תהיו נשמרים ברצונכם לכבשו בחזקה להסיר השנאה ולא תבגדו בהן לעשות להן עלבון בקחת עליהן נשים נכריות:

פסוק יז

הוגעתם וגו'. אתם מייגעים לפני המקום בדבריכם ודבר הכתוב בלשון בני אדם כי האל יתברך לא ייעף ולא יגע:
ואמרתם. ואם תאמרו בדבר מה אנו מייגעים לפניו:
באמרכם. ר"ל אשיב לכם במה שאתם אומרים כל עושה הרע הוא טוב בעיני ה' והוא חפץ בהם:
או איה אלהי המשפט. ר"ל או איה אינו כן כי אין טוב בעיניו עושה רע איה אלהי המשפט למה אינו עושה בהם משפט וכאלו יאמרו או אין הרע שנואה לו או אינו משגיח:

פרק ג

פסוק א

הנני שולח מלאכי. מוסב למעלה להשיב על תלונותן שאמרו איה אלהי המשפט ויאמר הנה בזמן הגאולה העתידה אשלח אני מלאך מן השמים והוא יפנה הדרך לפני ר"ל הוא יבער מן העולם הפושעים והמורדים לטהר את הארץ לפני בואי להשרות שכינתי בארץ:
האדון וגו'. זהו מלך המשיח אשר עין כל אדם מצפה ומייחל לו ומבקש ביאתו:

ומלאך הברית. כן יקרא אליהו הנביא כי הוא קנא על ברית המילה שמנעה מלכות אפרים כן ארז"ל:

אשר אתם חפצים. שיבא לבשר הגאולה ולהחיות המתים כי הוא מעותד על הבשורה הזאת ועל התחיה כמ"ש בסוף הספר הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא וכו':

הנה בא. אמר בלשון עבר כי כאשר יבא המשיח יהיה אליהו כבר בא כי הוא יקדים לבוא:

פסוק ב

ומי מכלכל. ומי יוכל לסבול את יום בוא המלאך המפנה הדרך ומי היוכל להתקיים ביום שיהיה נראה ונגלה המלאך ההוא והוא כפל ענין במ"ש:

כי הוא. כי המלאך ההוא יהיה כאש המצרף את הכסף ושורף את הסיג וכבורית של המכבסים שמסיר כתמי הבגדים כי כן הוא ישמיד ויכלה כל הפושעים והמורדים:

פסוק ג

וישב מצרף. אמר בלשון הנהוג בבן אדם שהמלאך ההוא ישב כשופט להיות מצרף ומטהר כמו שמצרפין ומטהרין את הכסף מן הסיג והוא יטהר את בני לוי הם הכהני' בני לוי הנגשי' אל ה' אותם יטהר להסיר מהם בוזי שם ה' ויזקק אותם כזהב וככסף להיות נקיים מאנשי רשע והם יהיו לה' להגיש לפניו קרבן ותשורה בצדקה כדת וכראוי לא כמו עכשיו שמגישים על המזבח לחם מגואל ומתועב:

פסוק ד

וערבה לה'. אז יערב לה' תשורת יהודה כימי עולם הם ימי משה וכשנים קדמוניות הם ימי שלמה שקבל המקום קרבנותיהם ברצון וירדה אש מן השמים ואכלה על המזבח:

פסוק ה

וקרבתי. ואז אקרב אליכם לעשות משפט לשלם גמול מעשה האיש:

והייתי עד ממהר. ר"ל לא יתמהמה המשפט עד יחקרו את העדים כי אני בעצמי אהיה עד ממהר לענות במכשפים וגו':

ובעושקי שכר. של שכירות אלמנה ויתום ולא ישלמו שכרם:

ומטי גר. מטים משפט הגר לחייבו בחנם:

ולא יראוני. ר"ל את כל אלה עשו כי אין פחד אדם לנגדם כי הכשוף והנאוף נעשה בלאט ובסתר ואין מי רואה ושבועת השקר אין מי יודע שנשבע על שקר ועשיקת שכר שכירות אלמנה ויתום והטיית משפט גר הלא יעשום על כי אין פחדם מוטלת עליו כי הם תשושי כח וחלפה עזרתם והנה גם מה' לא ייראו עם כי הוא רואה הכל ויודע תעלומות לב וידו

בכל משלה ולכן אשלם להם גמול המעשה ובזה בא להשיב להם על מה שאמרו ראה איה אלהי המשפט כי בזה ישיב לומר הנה אז יקבלו משפט וגמול:

פסוק ו

כי אני ה' לא שניתי. לא נשתנה דעתי ממה שהיה מאז לאהוב את הרע לא כמו שאמרתם כל עושי רע טוב בעיני ה':

ואתם בני יעקב לא כליתם. אבל אתם לא כליתם מפני ואף כי תמותו ברשע מבלי משפט גמול הנה לעתיד כאשר תעמדו בתחיה הנכם גם אז בידי ואז תקבלו הגמול הראוי:

פסוק ז

למימי אבותיכם. מן ימי אבותיכ' וכו':

שובו אלי. לשמור מצותי:

ואשובה אליכם. להיטיב עמכם כמאז:

ואמרתם. והנה תעיזו פניכם ותאמרו במה נשוב ר"ל בעבור מה נשוב במה חטאנו:

פסוק ח

היקבע. האם הגון הדבר שיעשוק אדם את אלהים אשר אתם עושקים אותי:

ואמרתם. ואם תאמרו בדבר מה אנו עושקים אותך:

המעשר. ר"ל על זה אשיב שאתם עושקים ממני המעשר והתרומה כי אינכם נותנים אותם אל הכהנים והלוים משרתי:

פסוק ט

במארה. הלא בעבור זה אתם מקוללים בקללה כי אין הארץ נותנת יבולה ועכ"ז לא תקחו מוסר ואתם עושקים אותי:

הגוי כלו. כי אין א' מכם שיתן המעשר והתרומה:

פסוק י

הביאו. לכן הביאו מעתה את כל המעשר אל בית האוצר העשוי לכך בבה"מ כמ"ש בנחמיה:

ויהי טרף בביתי. למען יהיה מזון מצוי לאנשי ביתי הם הכהנים והלוים:

ובחנוני. בחנו אותי בהמצוה הזאת אם אני משלם גמול המצוה:

אם לא. הוא ענין שבועה כמו אם לא בתים רבים וגו' (ישעיהו ה':ט') ור"ל הריני נשבע שאפתח לכם בשכר זה את ארובות השמים ואשפוך דרך שם לכם ברכה והוא ענין גוזמא והפלגה:

עד בלי די. ר"ל כ"כ ירבו התבואות עד שלא יהיו הגרנות די להם להחזיק את הכל:

פסוק יא

וגערתי לכם. בעבורכם אגער בהארבה האוכל התבואה ולא ישחית עוד וכו':

ולא תשכיל. ר"ל הגפן לא תחסיר לכם את פריה:

פסוק יב

ואשרו וגו'. ישבתו אתכם לפי מרבית ההצלחה:

כי תהיו אתם ארץ חפץ. ר"ל ארצכם תהיה ארץ הממלאת חפץ ורצון יושביה כי לא תחסר כל בה:

פסוק יג

חזקו וגו'. ר"ל דבריכם חזקים וקשים עלי:

ואמרתם. ואם תאמרו מה נדברנו עליך:

פסוק יד

אמרתם. ר"ל אשיב לכם זהו מה שאמרתם דבר שוא הוא לעבוד את האלהים כי לפי רוב רוממותו לא יחשב בעיניו עבודת האדם אשר בעפר יסודו:

ומה בצע. או מה תועלת בא לנו אשר שמרנו הדברים שצוה לשמור ואשר הלכנו קדורנית שחות ובהכנעה מפני ה' וכאלו יאמרו או אינו משגיח בשפלים או אינו משלם גמול המעשה:

פסוק טו

ועתה. ר"ל הואיל ועתה ראינו שאין תועלת לשמור משמרת המקום הנה אנחנו משבחים את האנשים הזדים שלא חששו על משמרת התורה:

גם נבנו. ר"ל טובה כפולה בא לעושי הרשעה כי גם המה קיימים כבנין וגם בחנו את אלהים לדעת אם יוכל תת עונש על עון והנה נמלטו מן העונש ולא השיגם והמה א"כ בטובה ועמדו על החקירה:

פסוק טז

אז נדברו יראי ה'. בזה ישיב על אמריהם לומר הנה דעו כי אז כששמעו יראי ה' דברי הרשעי' ההם המעוררים ספיקות ותלונות נדברו גם הם איש אל רעהו כנושאים ונותנים בדברים האלה עד שמצאו בדעתם כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול וה' הטה אוזן להקשיב אמריהם ושמעם ויכתבם על ספר להיות זכרון לפניו ליראי ה' ולאותן החושבים רוממות שמו למען לא יקופח שכרם לעתיד וכמ"ש ובעת ההיא ימלט עמך כל הנמצא כתוב בספר (דניאל י"ב:א'):

פסוק יז
והיו לי. אמריהם יהיו שמורים אצלי על היום אשר אני עושה עליו סגולה הוא יום הגמול שעל היום ההוא יאצור מעשה בני אדם לשלם לכל איש כמפעלו:
וחמלתי. אז אחמול על יראי ה' כאשר יחמול איש על בנו הנזהר בעבודתו:

פסוק יח
ושבתם. ר"ל עם כי עתה רואים הזדים בשלום ולא כן עובדי אלהים הנה אז תשובו ותראו ההפרש בין צדיק לרשע:
בין עובד וגו'. כפל הדבר במ"ש:

פסוק יט
כי הנה היום בא. יום המשפט הבא יבער כתנור אש לעשות כליה ברשעים ויהיו נוחים להשרף כקש ולהבת אש היום הבא תלהט אותם עד אשר לא ישאיר מהם שורש וכנף ר"ל לא ישאיר מהם זכרון מה:

פסוק כ
וזרחה לכם. אבל לכם יראי שמי תזרח שמש צדקה ר"ל הצדקה שעשיתם יאיר לכם כשמש והוא ענין משל לומר מצות הצדקה בעצמה תשלם לכם גמול טוב:
ומרפא בכנפיה. בזריחתה יהיה לכם רפואה ותענוג ודמה פרישת האור וזריחתה לפרישת הכנפים כי השמש יפרוש אורו על הארץ בכנפים הפרושות וכן נאמר כשחר פרוש על ההרים (יואל ב':ב'):
ויצאתם. בכל מקום שתצאו ותבואו תתענגו בטוב ותתרבו בבשר ושומן כעגלים המפוטמים במרבק והוא הדיר שלהם:

פסוק כא
ועסותם רשעים. אתם תמעכו ותכתשו את הרשעים כי הם יהיו לאפר מונח תחת כפות רגליכ' ותרמסו אותם:
ביום אשר אני עושה. זה יהיה ביום הגמול אשר אני מייעד אותו:

פסוק כב
זכרו תורת משה עבדי. ר"ל הואיל ותקבלו גמול טוב לכן בכל דור ודור זכרו התורה שמסרה לכם משה עבדי כי בשמירתה תקבלו הגמול:
אשר צויתי אותו. ולא מלבו אמרה:

על כל ישראל. ר"ל לא אותו לבד צויתי התורה כ"א על כל ישראל שיקיימוה כולם בין החוקים הם הדברים שלא נודע טעמן והשטן משיב עליהן בין המשפטים והם הדברים הנודעים בטעמם:

פסוק כג

הנה אנכי שולח. ר"ל בזכות התורה אשלח לכם את אליהו הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא הוא יום הגמול:

פסוק כד

והשיב. הוא ישיב לב האבות למקום ע"י הבנים וכו' כי תה"מ יהיה על ידו וכמ"ש רז"ל וכשיחיו בני האבות אשר הם חיים וקיימים בזמן ההוא אז הבנים ההם אשר יעמדו בתחיה יספרו לאבותם אמתת גמול הנפשי ועי"ז ישיבם הנביא אל ה' וכן ישיב לה הבנים ע"י אבותם העומדים בתחיה כי הם יספרו לבניהם אמתת הגמול ובזה ישיב אותם לה' או ר"ל שישיב האבות עם הבנים והבנים עם האבות כולם יחד וכפל הדבר לחזק הענין:
פן אבוא. ר"ל לזה אשלח את אליהו לפני בוא יום ה' כי פן כשאבוא אני ביום ההוא לשלם גמול ועדיין לא שבו אכה את כל יושבי הארץ בחרם ואבדון לכן אשלח מקודם את אליהו להשיב אותם אלי להיות נכונים לקבל הגמול הטוב: